

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

11 грудня 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Удосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу у контексті розвитку зв'язків з громадськістю»**

виконала здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Макаренко Леся Юріївна

Керівник кваліфікаційної роботи

Ольга МИРНА

Полтава – 2023 року

ВСТУП

Актуальність теми. Колективний характер управлінської діяльності на етапах реалізації місцевих рішень, контролю за виконанням прийнятих місцевих рішень, забезпечує демократичність процесу, прозорість, транспарентність та відкритість, зрозумілість для всіх без винятку його учасників, відбувається на основі взаємодії.

Таке управління з використанням принципів прямої демократії на рівні громад буде більш результативним та посприє вирішенню проблем функціонування ОМС, призведе до поліпшення управлінської діяльності як системи, і, як наслідок, до стабілізації економічних, екологічних, соціальних процесів у громадах. Це можливо через обумовленість процесу взаємодії в системі місцевого самоврядування низкою особливостей: реалізованість з дотриманням принципів самоврядності; відбувається на території населених пунктів в межах адміністративно-територіального устрою нашої, але разом з тим має унікальні для неї особливості соціально-культурного життя. Долучаючись на рівні окремої громади до публічної місцевої взаємодії представники малого і середнього бізнесу мають можливість впливати на місцеву владу шляхом прийняття участі в економічному житті громади; є основою набуття компетентностей у політичному житті громади. Формуючи умови для змін ставлення, набуття практичного досвіду законного лобіювання інтересів бізнесу, має прямий вплив на соціальні процеси у громаді та державі; прийняття управлінських рішень у громадах відбувається в таких організаційно-правових формах: сесії місцевої ради, громадські обговорення, постійні комісії, конференції, опитування, консультація, громадські експертизи. Процес взаємодії ОМС та бізнесу відбувається під час безпосереднього спілкування, результатом якого є знаходження погоджувальних рішень. Позитивний ефект цієї взаємодії проявляється в змісті рішень ОМС, що приймаються як їх результат, забезпечуючи спільним діям суб'єктам взаємодії місцевих політик практичного сенсу.

А дієвий процес взаємодії на рівні громад може посприяти формуванню розвинутої політичної компетентності представників місцевого бізнесу і посадових осіб ОМС, є засобом правової залученості бізнесу до політичного життя, формування соціально відповідального бізнесу та розвитку України як спроможної, в усіх розуміннях, держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті вивчення сучасних моделей взаємодії ОМС та бізнесу представляють інтерес дослідження впливу зацікавлених груп бізнесу на політичні процеси в демократично розвинених країнах. Для сучасного розуміння діалектики взаємодії бізнесу і влади найбільш значущими є концепції, викладені в роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як М. Шульга [1], А. Пасхавер [2], А. Бентлі [3], Д. Трумен [4], Р. Даль [5], Ф. Шміттер [6], М. Олсон [7]. Але не зважаючи на низку наукових розробок, питання взаємодії бізнесу та ОМС залишається не достатньо дослідженим.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Полтавського державного аграрного університету за темою: «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 01170003104, період реалізації 01.01.2017 р. – 01.01.2026 р.).

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є висвітлення проблемних аспектів взаємодії органів місцевого самоврядування (ОМС) і бізнесу у контексті розвитку зв'язків з громадськістю, дослідження механізмів їх взаємодії та розробка на основі отриманих результатів пропозицій щодо розвитку ефективної взаємодії ОМС та бізнесу.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі наукові завдання:

- дослідити теоретичні засади взаємодії ОМС та бізнесу;
- проаналізувати сучасний стан взаємодії ОМС та бізнесу;
- визначити напрями удосконалення взаємодії ОМС та бізнесу у контексті розвитку зв'язків з громадськістю.

Об'єктом дослідження є процеси взаємодії ОМС та бізнесу.

Предмет дослідження включає механізми забезпечення дієвої взаємодії для ефективного управління територіальними громадами в контексті зв'язків з громадськістю.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою кваліфікаційного дослідження є аналіз нормативно-правової бази, систематизація, узагальнення, анкетування, сукупність загальнонаукових і специфічних методів пізнання, фундаментальні положення економічної теорії, розробки вітчизняних та зарубіжних науковців із актуальних проблем теорії та практики комунікаційної взаємодії ОМС та бізнес-структур для сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад у контексті зв'язків з громадськістю.

Інформаційна база. Інформаційною базою дослідження послужили Основний закон, Закони України, Укази Президента України та нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, які регламентують аспекти взаємодії ОМС та бізнесу; наукові праці за проблематикою дослідження; матеріали міжнародних науково-практичних конференцій і семінарів, статистичні й аналітичні матеріали Державної служби статистики України, результати особистих розрахунків й спостережень автора.

Елементи наукової новизни. Окремі положення і висновки кваліфікаційної роботи мають наукову і практичну цінність. До елементів наукової новизни можна віднести:

- узагальнення напрямів удосконалення взаємодії ОМС та бізнесу у контексті розвитку зв'язків з громадськістю.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати, основні положення та рекомендації, що містяться у кваліфікаційній роботі, є корисними в практичній діяльності Полтавської міської ради та виконавчого комітету та інших ОМС Полтавського регіону.

Апробація результатів дослідження. Головні результати досліджень згідно теми роботи оприлюднені у формі тез у Збірнику матеріалів наукових досліджень молодих учених кафедри публічного управління та

адміністрування Полтавського державного аграрного університету «Територія науки» (листопад 2023 р., м. Полтава) на тему «Актуалізація впливу соціально відповідального бізнесу на економічний розвиток громад», а також тез на тему «Особливості сучасної української моделі місцевого самоврядування», опубліковані у матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції «Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття» (07-08 грудня 2023 р., м. Житомир).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 55 сторінках друкованого тексту, робота містить 3 таблиці, 4 додатки та список використаних джерел (65 найменувань).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА БІЗНЕСУ

1.1. Процес взаємодії в теорії публічного управління: нормативно-правове регулювання

Суб'єктом і основним носієм функцій в системі ОМС і функціональних повноважень є громада як носій демократичних цінностей.

В історично-науковому, політичному аспектах громада нами бачиться як здатна до самовідтворення, стійка форма соціальної організації персоналій, для якої притаманні у різному ступені колективна/комунальна власність на засоби виробництва, історично обумовлений тип місцевого самоврядування, ідеологічна та суспільна єдності (обряди, релігійні спілки, культові споруди, спільні збори членів територіальної громади та ін.), а також функції безпеки, захисту, унормування землевикористання і економіко-виробничих відносин з приводу сворення матеріальних благ і суспільнозначимих послуг. У різних формах такий вид організування людей, громадян, жителів однієї території існував в усіх народів [8]. В соціології – «...як територіальну соціальну спільність, яка визначається за територією проживання своїх членів (міські і сільські жителі) [9].

До юридичного застосування термін «територіальна громада» включили з прийняттям у 1996 році Конституції України (ч.1 ст.140) [10]. Під територіальною громадою згідно закону розуміють жителів, об'єднаних постійним проживанням у рамках села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний управлінський центр [11].

Розширювати та уточнювати нормативно-правовий термін «територіальна громада» варто на основі аналізу чинного законодавства. Так,

до жителів відносять людей, які постійно проживають у межах окремої, самостійної адміністративно-територіальної одиниці (селищі, місті, селі); а також особа (громадянин, особа без громадянства, іноземець та, що має законні підстави перебування на теренах країни), яка має вільний вибір обрати місце постійного проживання [12]; до постійного відноситься місце, де особа перебуває/проживає не менше одного року, за умови, що таке перебування/проживання не є наслідком зобов'язань за контрактом/договором або виконання службових посадових обов'язків [13].

Законодавець унормовує діяльність і факт правового існування територіальної громади, як єдиного суцільного утворення, трактуючи даний термін, але при цьому не виділяє окремих похідних елементів та не надаючи їм трактувань.

Виходячи з нормативно-правового аналізу, причетність до територіальної громади мають громадяни, особи без громадянства та іноземці, що проживають на території селища, села, міста на правових законних підставах, у термін понад один рік. Разом з тим приналежність до громади мають громадяни, які постійно проживають на території громаді, проте реєстрація місця їх проживання не співпадає з адміністративно-територіальним населеним пунктом.

Конституція визначає і гарантує наявність місцевого самоврядування як право територіальної громади самостійно розв'язувати питання місцевого значення. Понад це визначають потреба «реальної здатності територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення» [10]. Тому територіальну громаду як соціальну територіальне об'єднання законодавець наділяє дієздатністю та правоспроможністю. Зокрема дієздатність – це спроможність своїми діями або бездіяльністю надбавати для себе права діяти і автономно їх здійснювати.

Таким чином, мешканцем територіальної громади може бути і громадянин України, місце реєстрації проживання котрого є відповідна

група, іноземці, особи без громадянства, що проживають на теренах даної громади на законних правових підставах, так і громадянин України, що мають реєстрацією місця проживання на території іншої громади, якщо він перебуває більше року на територіальних просторах конкретної громади.

Отже, сьогодні громадяни категорії внутрішньо переміщені в умовах воєнного стану особи на тимчасовій основі є членами територіальних громад в яких вони проживають та повинні мати рівні права та можливості з іншими членами громади у питаннях взаємодії з ОМС і бізнес-структурами, неправами надання адмінпослуг тощо.

Форматування і територіальне розосередження ОМС вбудовується згідно з існуючим в Україні адміністративно-територіальним устроєм. Місцеві самоврядні органи є: на базовому рівні – селищні, сільські, міські ради; на субрегіональному і регіональному – районні та відповідно обласні ради, що створюються для регулювання, взаємодії, координації соціально-економічних та інших процесів на визначених відповідних територіях [10].

Представницьку функцію реалізують селищні, сільські, міські ради як відображення народовладдя у відповідних територіальних громадах та виконують від їх імені / в їх інтересах місцеві самоврядні повноваження. Районні та обласні ради представляють субрегіональні/регіональні спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст.

Варто розглянути такі ознаки, притаманні місцевим радам: колегіальність; представляють інтереси громади в цілому; виборність; рішення місцевої ради як представницького органу прийняті від імені всієї територіальної громади є обов'язковими до виконання на її території для усіх без винятку суб'єктів взаємодії; поєднують державні, регіональні та місцеві інтереси; мають власні самоврядні повноваження.

Місцеві ради як юридичні особи місцевого самоврядування володіють законодавчо встановленими повноваженнями від імені / в інтересах громади приймати управлінські, адміністративні, соціально-економічні рішення. Представництво місцевою радою інтересів представників громади

відбувається через затвердження та подальшу реалізацію програм екологічного, туристичного, культурного, соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці, комплексних цільових програм з інших дотичних питань місцевого самоврядування; визначення порогових відсотків, баз оподаткування, видів місцевих зборів, податків, пільгових умов; прийняття виважених рішень щодо управління комунальним майном громади; розв'язання питань корегування земельних відносин; вирішення завдань з надання дозвільної документації на спеціальне використання природних ресурсів, корисних копалин, надр місцевого значення; установлення правил з питань належного благоустрою території населеного пункту, торгівлі, дотримання СНіП на місцевих ринках представниками малого і середнього підприємництва, додержання вимог шумової безпеки у громадських місцях [10].

Важливість діяльності ОМС в демократичному розвитку країни є незаперечною. ОМС є своєрідним посередником між громадянином і державою. Позиціонуючи, захищаючи, з одного боку, інтереси окремої персоналії та місцевого соціуму, з іншого боку, виконуючи на рівні територіальних громад делеговані органами державної влади повноваження, ОМС виконують унікальну посередницьку роль, стають відчутним важелем впливу громадськості на державу, ретранслятором суспільного погляду, початковою сходинкою процесів демократичних перетворень у суспільстві, сферою розвитку і збереження етнічно-культурних особливостей місцевої спільноти, механізмом врівноважування між виконавчою та законодавчою гілками державної влади та громадянами, суб'єктом-виконавцем державних політик на рівні максимально наближеному до населення, запобіжним фактором від свавілля державних можновладців.

Усвідомлюючи особливу роль та важливість ОМС у суспільстві, законодавець прописав право на місцеве самоврядування, унормовуючи виключне право за ОМС вирішувати сукупність питань місцевого значення автономно.

Суттєва централізація державної влади обмежує спроможність ОМС у виконанні своїх функціональних повноважень, є причиною перешкод на шляху розвитку демократичних процесів, що є підґрунтям і умовами реалізації свобод, прав і рівноможливого доступу людини до суспільних благ, її законних, юридично прописаних інтересів у соціумі. Тому усвідомлюючи важливість формування України як правової, демократичної держави (ст. 1 Конституції України), у 2014 р. розпочато процес реалізації реформ з децентралізації для формування спроможного, дієвого інституту місцевого самоврядування. Затверджено низку нормативно-правових та законодавчих актів, внесені зміни до Податкового, Цивільного, Бюджетного кодексів та інших. Наразі цей процес вступив у завершальну фазу.

Як бачимо, ОМС є представницькими органами членів громад, і у частині участі у підприємницькій діяльності, через які приватні підприємці втілюють своє право участі у місцевому управлінні, розвивати навички демократичної участі у місцевих і державних справах, мають передумови для відстоювання свої законних інтересів у правовому полі, розвивати культурно-етнічні «унікальності» місцевої спільноти у поєднанні з загальнодержавними цінностями.

Важливість розвитку ОМС, як одних з знакових, визначальних підойм демократичного режиму, визнано світовою спільнотою. У Європейській хартії місцевого самоврядування (далі – Хартія), прийнятою м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року [14], акцентується увага на важливості, навіть необхідності, взаємозв'язку між участю преставниками бізнес-кіл (бізнес-асоціаціями, спілками підприємців та ін.) в управлінні, координації і регулюванні державних справ безпосередньо на місцевому рівні та становленням, розвитком державницьких демократичних процесів в Україні; розбудови європейської спільноти з дотриманням принципів прямої демократії, децентралізації влади у спосіб посилення спроможності та забезпечення існування ОМС у країнах Європейського Союзу [15].

У вересні 2009 р. Україна ратифікувала Додатковий протокол до

Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах ОМС (далі – Протокол) [16]. Україна у рамках своєї правової юрисдикції забезпечує кожному суб'єкту право участі у справах ОМС. Протоколом визначається, що «...право участі у справах ОМС означає право вчиняти рішуче для визначення або впливу на здійснення повноважень та обов'язків ОМС» [17].

В Україні гарантується і законодавчо визнається місцеве самоврядування. Територіальна громада має право автономного вирішення питань місцевого значення в рамках Основного закону і законів України та через місцеві ради (ОМС) як представницькі органи. Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» [10] на місцевому рівні формами безпосередньої демократії зазначено: у ст. 8 – загальні збори громадян, згідно ст. 9 – місцеві ініціативи, ст. 13 – громадські слухання, ст. 7 – місцевий референдум. Формою участі членів територіальних громад районів у містах, у населених пунктах (селищах, селах, містах) у вирішенні певних питань місцевого значення є орган самоорганізації населення – будинкові, комітети районів у містах, вуличні, квартальні комітети, сільські комітети, комітети мікрорайонів, селищні комітети [18]. Отже, ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори та вітчизняне законодавство прописує такі форми демократії: пряму і представницьку. Право представницької демократії населення, фізичні особи підприємці можуть втілити в практику політичних дій через виборчі органи, представницькі посади. Пряма (безпосередня) демократія є прямим волевиявленням через безпосередню участь представників громадянського суспільства, бізнесу, підприємців у процесах розгляду і прийняття рішень. Дослідивши чинне законодавче поле, прагнемо вказати на наявні колізії, недоліки, прогалини з питань гарантування права на участь у роботі ОМС.

З огляду на періодичність проведення виборів до ОМС та охопленість ними невеликої визначеної кількості персоналій, представницька демократія не спроможна в повному обсязі закрити повсякденні потреби осіб та повною

мірою забезпечити реалізацію прав представників бізнес-структур, закріплених Конституцією України. У міжвиборчий період права підприємців як громадян на безпосередню приналежність до процесів вирішення проблем місцевого значення залишаються обмеженими, що формує потребу в удосконаленні механізмів, розвиткові форм прямої демократії на рівні територіальної громади та окремого населеного пункту, адміністративно-територіальної одиниці для ініціювання, оформлення, прийняття, розгляду різноспрямованих місцевих політик суб'єктами територіальної громади.

Аналіз законодавчої бази документів, резолюцій, протоколів, договорів міжнародного права з питань розвитку місцевої демократії [19; 15; 16], дозволив виокремити та узагальнити основні принципи прямої (безпосередньої) демократії (демократії участі або партисипативної демократії (*participatory democracy, англ.*) на місцевому рівні. Побудова процесу взаємодії між ОМС на основі принципів учасницької демократії забезпечить результативне управління соціально-економічним розвитком певної території. Отже, до *принципів учасницької демократії* будемо гуртувати: принцип зрозумілості, прозорості, поінформованості; принцип обізнаності; принцип повноти влади; принцип відповідальності; принцип ефективної комунікації; принцип співробітництва; принцип цілепокладання і цілевизначення.

Таким чином, залучення представників влади до прийняття соціальнозорієнтованих рішень на місцевому рівні втілюється на базі вітчизняного законодавства з врахуванням норм міжнародного права і правил співробітництва. Імплементация вимог ратифікованих Україною документів щодо ОМС є неповною. В нашому суспільстві набули поширення терміни міжнародного права (партисипативна демократія, демократія участі, пряма демократія, субсидіарність), при цьому не всі ці дефініції мають офіційного тлумачення в національному правовому полі.

Недосконалість законодавства з питань функціонування ОМС створює прецеденти інваріантного трактування правових норм посадовими особами і держслужбовцями ОМС в царині регулювання питань залученості

громадськості, в тому числі і представників бізнес-кіл, до управлінських, організаційних рішень на власний розсуд. Це провокує обмеження прав до залученої співпраці у місцевих політиках. Недостатня якість діючих нормативно-правових актів місцевих рад щодо узгодження взаємодії з місцевою спільнотою ідентифікує помірне розуміння її важливого призначення в комунікаційній взаємодії та готовності представників бізнесу, посадових осіб ОМС і громадянсько активного населення до взаємодії на основі принципів відкритості, регулярності, відповідальності.

У публічному управлінні науково-теоретичний підхід до взаємодії розглядають як «...особливий тип відносин між об'єктами публічного управління, при якому кожен із об'єктів публічного управління впливає на інші об'єкти, спонукаючи їх до зміни, і водночас зазнає впливу з боку кожного із цих об'єктів, у результаті чого відбувається зміна його стану» [20, с. 21-22], як процес «... створення спільних інституцій з вироблення державної політики та контролю за її реалізацією...».

Основними ознаками взаємодії ОМС і влади є їхня цільова спрямованість при реалізації обов'язків, прав, свобод, які прописані в Основному законі, та рівноправність суб'єктів взаємодії [21, с. 19].

І. В. Клименко виділяє такі типи взаємодії: інформаційну – надання громадськості інформації, інституційну – створення спільних інституцій громадянського суспільства, політичну, за умови отримання підтримки громадськості з напрямів та шляхів реалізації політики, організаційну – залучення громадськості, підприємців, представників бізнесу до процесів вироблення та реалізації державної, регіональної, місцевої соціально-економічної політики [22, с. 22].

З огляду на вище сказане, будемо виділяти три рівні реалізації взаємодії ОМС і бізнесу:

- інформування (публікація інформації на офіційних веб-сайтах, медіа, розміщення на стендах та ін.);
- консультування (опитування, анкетування, онлайн-голосування);

- залучення (пряма участь у діяльності спільних громадських радах, консультативно-дорадчих органах, робочих, проектних групах, фокус-групах, загальних зборах, конференціях, круглих столах, стратегічних сесіях та ін.). Найдоцільнішим і ефективним, на нашу думку, щодо розвитку взаємодії ОМС та бізнесу, є третій рівень реалізації взаємодії. Отже, взаємодія на місцевому рівні має унікальну форму, за якої поєднуються владні повноваження ОМС та прав і обов'язків бізнесу.

1.2. Моделі взаємодії місцевої влади і бізнесу

Науковий інтерес до проблем взаємодії місцевої влади та бізнесу обумовлений низкою факторів, прив'язаних до основних тенденцій у політичній і економічній системах. Питання взаємовідносин органів місцевої влади та бізнесу об'єктивно обумовлено сьогодні є провідником новаційних комунікацій для розвитку сучасної демократичної правовизначальної держави.

В останні роки в усьому світі спостерігається активізація тенденції посилення співпраці органів місцевої влади та бізнесу. Система взаємодії органів місцевої влади та бізнесу в різних країнах має свої особливості. Незважаючи на те, що йдеться про розвинені демократії, перелік відмінностей є завеликим. Ці відмінні особливості провокуються такими факторами: традиції вирішення ділових конфліктних ситуацій, історично і культурно сформований характер відносин між органами місцевої влади та бізнесом, різні типи соціальної, економічної поведінки громадян, рівень розвинутої політичної культури, різні правила розподілу фінансових, матеріальних, інформаційних ресурсів між різними інститутами та соціальними, владними інституціями на державному, регіональному, субрегіональному і місцевому рівнях.

У площині політичного істеблішменту діють дві принципово різні

моделі взаємодії органів місцевої влади та бізнесу: неокорпоратистська та плюралістична. Вони ілюструють основні підходи до захисту інтересів великого бізнесу, за яких головною розмежувальною характеристикою є роль держави у формуванні протекціоністської чи ліберальної соціально-економічної політики для регулювання взаємин на місцевому рівні. Насправді жодна з них не діє у чистому вигляді. Існуючі в світі конкретні практичні приклади скоріш за все є поєднанням та переплетенням обох моделей взаємодії органів місцевої влади та бізнесу. Проте у переважній кількості унаочнених випадків прослідковується переважання однієї моделі взаємодії над іншою.

Більшість науковців вважає найбільш авторитетними проведені теоретичні наукові розвідки цієї проблематики, що наведені у працях Ф. Шміттера [6]. На його думку, плюралістична модель є «системою представницьких інтересів, у якій визначальні одиниці організовані в необмежену кількість самостійних, необов'язкових, конкуруючих одна з одною, ієрархічно незалежних структур, які особливим чином не ліцензуються, не визнаються та не отримують субсидій і ніяк не контролюються ... державою і які не володіють монополією на представництво даних інтересів» [6].

Плюралістична модель методологічно допускає наявність гіпотези, за якої суспільна система та її елементи знаходяться в координаційній співзалежності, а тому нівелюється головна роль окремої частини цілісної системи. Загальне (системне) відтворення цілісного суспільного життя можливе за участі в ньому всіх видів / типів суспільного виробництва, що не заперечує побудову субординаційних зв'язків між ними. Проте матеріальне виробництво товарів, робіт, продукції створює життєзабезпечуючі продукти, в тому числі товари першої необхідності, від яких залежить витривалість, вітальність, якість функціонування суспільства, а також фізична спроможність існування кожного конкретного індивіда.

У зв'язку з чим всі інші види суспільного виробництва повинні бути засобом його оптимізації, поліпшення, удосконалення та подальшого

розвитку. Таким чином, для плюралістичної моделі взаємодії місцевої влади та бізнесу характерна діяльність державних органів влади, в тому числі на місцях, в інтересах всього суспільства. Завдяки фактично наявній рівновіддаленості від основних олігархічних, корпоративістських, фінансово-економічних груп органи влади можуть діяти в інтересах суспільства як системи в цілому, забезпечуючи її стабільність, можливість перебувати у відносній рівновазі. Коли суспільно-державницька система віддаляється від точки рівноваги і потрапляє до смуги кризових подій, органи державної влади, в тому числі на місцях, коректують перекоси (відхилення), що виникають, навіть за умови коли це суперечить інтересам обмежених груп олігархічної, корпоративістської, монополістичної еліти і повертає державу як соціально-економічну, безпекову систему у стан відносної стабільності (відносної рівноваги).

Плюралістична модель взаємодії місцевої влади та бізнесу базується на американо-англійській традиції, що була сформована у зв'язку з наявними історико-культурними характеристиками.

Великобританії та США притаманний індивідуалізм як тип соціально-економічної поведінки переважної чисельності населення. В його основі лежить орієнтація на особисті успіхи, індивідуальні конкурентні здібності та високий ступінь здатності пристати на невизначену ризиковану пропозицію, пов'язану з досягненням особистісного рівня матеріального, фінансового, репутаційного добробуту.

Конкуренція наділяється рисами рушійної сили розвитку. Базисом ділової етики та системи координації вбачається створення суттєвих передумов для конкуренції всіх економічних суб'єктів, а конкурентне середовище розглядається як базовий принцип соціально-економічного розвитку, за якого одержавння прибутку вважається ключовим показником успішності, життєздатності, а спроби обмеження сприймаються як замах на «антидискримінаційний принцип рівних можливостей» та «американську мрію».

Органи державної, в тому числі місцевої влади, визначаються як зовнішня сила, призначення якої полягає у розробці разом з представниками бізнес-структур спільних правил регулювання, розв'язанні конфліктних ситуацій, з якими не здатне впоратися ділова спільнота, та забезпеченні підтримки вітчизняного бізнесу на міжнародних ринках.

Замість проміжного підсумку зазначимо, що основними особливостями плюралістичної моделі взаємодії органів місцевої влади та бізнесу є:

наявність бангаточисельних груп лобістського тиску та груп інтересів, які конкурують між собою за незаконний або напівлегальний, або ж і правовий вплив на політику;

місцева влада залишається вільною від груп бізнесового впливу, виступаючи як арбітр;

групи бізнесових, громадських інтересів можуть надавати їй свої пропозиції і деякі з них можуть бути інституціоналізовані.

Отже, концепція плюралізму припускає, що держава грає роль незалежного арбітра між групами комерційного, бізнесового, громадянськосвідомого тиску, враховуючи і інтереси бізнес-груп, так і загальнонаціональні державницькі інтереси. За плюралістичної системи приватний бізнес, поряд з органами державної, місцевої, самоврядної влади є рівнозначним учасником політичного Олімпу. Переважна частка відносин оргнів місцевої влади та бізнесу приймає форму угод, офіційних і неофіційних домовленостей між владою та приватним бізнесом в особі політиків та держслужбовців, посадовців ОМС. Паралельно функціонують організації у плюралістичних системах, які представляють спільні, колективні інтереси різних бізнес-груп, прготе великі корпорації самостійно роблять вибір: ставати їм членами, наприклад яких-небудь бізнес-асоціацій або ні. За переважання впливу на розвиток держави як системи плюралістичної моделі взаємодії влада та інваріантність дій та рішень бізнес-асоціацій є жорстко обмеженою рівнем допустимого розчарування своїх членів. Пристаючи на позицію, з якою ці члени антогонізують, то ці фірми, підприємства, товариства, холдинги,

корпорації ймовірніше за все, вийдуть з асоційованих членів, при цьому відбудеться послаблення впливу асоціації обмеженням фінансових потоків, рівня доходності і зниженням ступеня довіри бути представником інтересів бізнесу в цілому.

За плюралістичної системи корпорації залишаються членами асоціацій тільки до моменту наявності переконання у тому, що їхнє членство по відношенню до доступності до комерційно потрібної, актуальної, корисної інформації або ж політичного представництва вартує витрачених ними фінансових ресурсів і дозволяє підвищити рівень їхньої капіталізації.

Справді, за плюралістичної системи поширеним є змагальний момент між бізнес-асоціаціями: організації-конкуренти переконані, що саме вони ліпше надають консалтингові та лобістські послуги і ефективніше та послідовніше позиціонують, захищають інтереси своїх членів, ніж асоціації-конкуренти. В межах плюралістичного підходу бізнес розглядається як група інтересів або ж група тиску. Взаємини між конкретними корпораціями та бізнес-асоціаціями формуються за принципом співробітництва «клієнт-клієнт». У більш організованих структурованих і моделях взаємин «влада-бізнес» значення певних, конкретних корпорацій знижено, як наслідок роль бізнес-асоціацій зростає.

Доречно, на нашу думку, відзначити, що, на противагу економістам, які корпорацію розглядають як одну з форм організації фінансово-виробничої активності, що є досить потужною, щоб впливати, спонукати до прийняття політичних рішень, науковці-політологи розуміють під корпорацію окремий суб'єкт, маючи на увазі будь-яке структурне представництво групи бізнес-інтересів, що долучаються до впливу на політичні інститути.

У другій половині ХХ ст. у низці колабораційних (сукупних) соціально-політичних вчень розуміння терміну «корпорація» перебувало в центрі наукових розробок та досліджень, а, отже, його розуміння в контексті взаємодії або протидії роботі органів державної влади підносилося. Таким чином, під корпорацією будемо розуміти відносно замкнуту структуру, яка

має соціально-фінансово-економічний характер, проте в процесі свого розвитку набуває певної політичної ролі, яка може проявлятися як у прямому впливі на сферу політики, так і в побудові конкретних правил гри для широкого кола зацікавлених сторін, учасників гри – правил, подібних до політичних. Саме це підґрунтя стало популізатором теорії корпоративної держави, центровою темою яких є теза, згідно якої: в сучасному суспільстві корпорації прагнуть замінити функції держави і є новими формами громадянського договору. Отже, можна стверджувати про віроломне вторгнення корпорацій в сферу державницьких інтересів. Проте основна зацікавленість корпоративних формувань знаходиться в рамках економічної сфери: це боротьба за можливість привласнити ресурси, їх розподіл, перерозподіл, та високотехнологічне перетворення в готовий продукт, послугу. Попри всі вище наведені науково-теоретичні гіпотези для самих заполітизованих економічних корпорацій їх переважними сферами діяльності є виробнича, фінансова та комерційна (маркетингова, збутова, рекламна).

Узагальнимо: неокорпоративістська модель взаємодії «влада-бізнес» сформувалася в контексті різноманітних культурно-історичних особливостей, змістовне наповнення яких полягає в таких сентенціях:

- оновлена система політичної економії, що базується на державному комунікаційному полі переважно приватизованої промисловості за ідеологічними принципами порядку, єдності, дисципліни та успіху;

- суспільна форма держави, яка розвивається в капіталістичному світі паралельно з парламентаризмом (корпоративізм успішно реалізує функціональне представництво в органах влади);

- відмінна від плюралістичної форма опосередкування інтересів, за якої обмежений перелік ієрархічно впорядкованих олігархічних, монополістичних організацій представляє інтереси своїх членів під час переговорної взаємодії та втілює в життя внутрішню політику цих організацій.

Місце держави за неокорпоративістській моделі – важливий економічний агент, який забезпечує розробку, реалізацію та дотримання

загальних правил гри, а також розглядається як рушійна сила, яка має суттєві соціальні зобов'язання перед соціумом в цілому, тому наділена правом висувати законні вимоги до бізнесу.

У разі виникнення конфліктних ситуацій у діловій сфері переважно їхнє розв'язання оперує до досягнення домовленостей між основними зацікавленими бізнес-групами. Судові процедури розглядаються як дієвий заключний спосіб розв'язання конфліктів коли вичерпані інші способи досягнення досудових рішень.

Сучасна наука пропонує два підходи до визначення неокорпоративізму:
інституціональний;
функціональний.

Прихильники першого розглядають його як особливу організацію взаємодії груп інтересів і державної влади, якій притаманні високий ступінь централізації інститутів представництва груп інтересів (профспілок, бізнес-асоціацій, спілок підприємців). При цьому головна роль належить бізнес-асоціаціям та припускає низький рівень автономії для спілок, рядових членів. Державній владі довірена основна роль у коригуванні, контролюванні, регулюванні економічних, соціальних, безпекових, екологічних процесів.

Представники другого підходу доводять правомірність таких аспектів: визнання учасниками взаємодії один з одним як рівноправних соціальних партнерів; присутність інституціоналізованої соціальної домовленості між органами влади та інститутами громадянського суспільства; інституціоналізація участі представників бізнесу, громадських об'єднань й ринку праці у формуванні державної стратегії соціально-економічного розвитку; централізовані переговорні процеси щодо розмірів заробітної плати на загальнодержавному рівні за участю професійних спілок, приватних підприємців, органів державної влади, ОМС і держави загалом; поширення практики виробничої демократії у ключових галузях економіки.

Модель неокорпоративізму передбачає наявність інституційних форм керівництва, за яких організації (наприклад, професійні спілки та союзи

роботодавців) представляють головні економічні інтереси, одержують основні привілеї і шанси приймати участь у розробці політичних рішень, законопроектів, проектів нормативно-правових документів, управлінських рішень і розпоряджень органів місцевої влади зокрема. А бізнес (корпоративні організації) бере на себе відповідальність та зобов'язання сприяти органам влади в управлінні суспільством. Комбінація розподілу функцій в управлінні та представництві знаходиться у ядрі корпоративізму. Корпоративні організації паралельно залучаються до формування і затвердження стандартів та СНіПів, безпекових, технологічних умов для виробництва. Ідея участі організацій у корпоративістських угодах, коли корпорації отримують гарантований статус монополій від органів державної влади, являється фундаментальною для сучасного концепту. Вона контрастує зі повсякденним очікуванням плюралістичної політики постійного народження нових конкуруючих інтересів.

Оскільки під неокорпоративізмом будемо розуміти таку модель організації, координації суспільного життя, за якої відносини між групами бізнес-інтересів і політичною системою реалізуються переважно через бізнес-асоціації, професійні спілки вважається, що всі корпоративні структури, а у певних державах факт посередництва: асоціацій, спілок, між владою і бізнесом визнано законодавчо, корпорації повинні належати до бізнес-асоціацій, які вбудовано до ієрархічно структурованої мережі з домінуючою організацією, що представляють бізнес-інтереси загалом.

Висновки до розділу 1

Таким чином, ефективне управління громадами може відбуватись на основі взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесом. Взаємодія є невід'ємним компонентом суб'єкт-суб'єктних відносин. Її цілеспрямований характер призводить до відкритого обміну думками, більш широкому залученню представників бізнесових кіл до місцевих політик, активізації

місцевого бізнесу, формує відповідальність та суб'єктність власників бізнесів з питань формування інвестиційної привабливості території у процесі взаємодії з органами місцевого самоврядування, розвиває демократичні цінності, створює підґрунтя для поєднання індивідуальних та колективних потреб (інтересів). Реалізуючись на демократичних засадах, взаємодія призводить до поступових одночасних перетворень суб'єктів таких відносин – органів місцевого самоврядування і бізнесу. Часткові зміни, що відбуваються у структурних елементах, впливають на загальний рівень, а громада отримує новий поштовх до поступального розвитку.

Проаналізовані нами основні моделі взаємодії місцевої влади (держави) та бізнесу показують, що вони сформувалися в специфічних історичних, культурних, соціальних, економічних умовах, кожна має як сильні, так і слабкі сторони. Поруч з цим у XXI сторіччі все більше прихильників серед бізнес-еліти – представників міжнародних ділових кіл, вирує думка про перемогу американсько-англійської (плюралістичної) моделі або частини її важливих характеристик: високий ступінь інформаційної прозорості та відкритості корпоративних структур і турботливий захист приватних інтересів інвесторів, створюють більш сприятливе середовище для розвитку бізнесу.

Тому дослідження моделей, на які накладається алгоритм взаємодії державного сектора і приватних корпорацій, має виключне значення для розуміння подальших перспектив розвитку підприємництва в Україні.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА БІЗНЕСУ

2.1. Аналіз соціальної відповідальності бізнесу та його впливу на соціально-економічний розвиток територій

Сучасний стан економіки має відмінні риси економічного занепаду, що пов'язано з вичерпанням традиційних джерел впливу ОМС і бізнесу та потребує запровадження кардинально «тюнінгованих» підходів до управління. Зарубіжна практика [23-29] переконливо стверджує, що відповідальна діяльність бізнесу певної території гарантує позитивні наслідки як для власних бізнес-структур, так і для громад, де вони розміщені, та впливає на соціально-економічний розвиток.

На сучасному етапі розвитку матеріально-економічних відносин бізнес-структури вибудовують власну стратегію існування на засадах соціально свідомої, відповідальної поведінки [23; 30-32] як додатковий метод впливу на перспективний соціально-економічний ріст. Це передбачає діяльність бізнесу у двох векторах: досягнення корпоративного економічного ефекту та формування благ для громади, а саме: розв'язання проблем розвитку території, на якій розташовані бізнеси, у соціальному, економічному, екологічному напрямках. Двостороння співпраця, компромісна взаємодія та соціальна згуртованість між ОМС та бізнесом, місцевими підприємцями, що ґрунтується на новаційних підходах, фінансових ресурсах бізнесу та набутому досвіді, є підґрунтям для подальшого партнерства.

Будь-яка взаємодія має приносити зиск [28] для учасників процесу. Діловий діалог між ОМС та бізнесом базується на певних нормах взаємодії та безумовній довірі до партнерів [33], передбачає коло прав і зобов'язань, які відповідають очікуванням усіх учасників процесу та обіцяють досягнення соціально-економічних ефектів.

Будь-яка громада буде прагнути до збільшення, в першу чергу податкових, фінансових надходжень та покращення можливостей для реалізації соціальнозорієнтованих проєктів для досягнення соціально-економічної сталості території. Бізнес налаштований на зростання купівельної активності, фінансової спроможності громадськості та збільшення рівня капіталізації та прибутковості.

Соціальна відповідальність (СВ) бізнесу як концепція добровільної діяльності бізнесу, суб'єкта господарювання спрямована на запровадження і дотримання екологічних, безпекових, соціальних аспектів комерційної діяльності й на взаємодію між бізнесом, ОМС та суспільством, забезпечує збалансованість напрямів (економічного, соціального, екологічного, безпекового) успішного розвитку. Діяльність бізнесів повинна бути співзвучна цілям і цінностям орієнтирам суспільства, пропагувати дотримання прав людини і громадянина, забезпечити умови для виробництва якісних товарів і послуг, залишати сталим навколишній екологічний простір, сприяти сталому розвитку території, підтримувати волонтерську і благодійну діяльність, діяти у чинному правовому полі за дотримання міжнародних поведінкових норм підприємницького середовища. Саме ці постулати характеризують соціально активний і відповідальний бізнес як у взаємодії із зовнішнім середовищем, так і усередині суб'єкта господарювання та створюють передумови для покращення фінансових результатів їх діяльності [34].

Основна мета втілення в життя заходів в царині соціального партнерства – скорегувати вектор соціально-економічної ситуації країни через її основну децентралізаційну ланку – територіальну громаду. Здобуття завдань, цілей та пробем, які постають перед ОМС та бізнесом, повинні підвищити рівень якості середовища проживання населення [34]. СВ бізнес базується на добровільній та обов'язковій частках: як на вигодах від підприємницької, бізнесової діяльності, так і на волонтерських і благодійних соціальнозначимих засадах. Обов'язкова вимога зумовлена загальноусвідомленим баченням суспільства і полягає у необхідності

дотримання норм законодавства. Очікування, які суспільство спрямовує в бік бізнесу, є добровільною складовою.

Запровадження стандартизованих вимог щодо досконалості бізнес-процесів організації і підвищення рівня ділової активності, базуються на виграшних світових практиках, стали стратегією запровадження СВ у повсякденну діяльність українських бізнесів.

Успіх громади, рівень благоустрою і життєдіяльності громадського середовища є визначними чинниками під час територіального вибору місця розміщення бізнес-структури. Підоймою для збалансованого зростання бізнесу на перспективу є інвестиції у соціальнозорієнтовані проекти, які обіцяють економічний, екологічний або ж соціальний ефекти.

СВ забезпечує партнерські відносини та продуктивні комунікації між бізнесом, ОМС та громадським середовищем через їх стейхолдерів, партнерів, інвесторів, споживачів, посадовців, держслужбовців, власний персонал. Принципи відповідальності, відкритості, прозорості, морально-етичних норм поведінки є запорукою побудови довготривалих взаємин з різними верствами зацікавлених сторін.

Варто відмітити, що для України інструмент СВ бізнесу є зрозумілим, проте відсутні конкретні алгоритми, механізми, які сприяють підвищенню ролі бізнесів як господарюючих суб'єктів у розв'язанні соціальновідповідальних завдань та розвитку територій [34].

Важливою передумовою є відповідність міжнародним бізнеосвим стандартним (обов'язковим і добровільним) вимогам щодо підприємницької активності. Це формує конкурентоспроможність українського бізнесу та підвищує його статусність на світових ринках. Постійна підтримка, поліпшення репутації та престижності вітчизняної компанії створюють переваги в експорті продукції до розвинутих країни. В громадах економічними агентами СВ бізнесу є підприємства та ОМС, але коло їх інтересів та очікувані результати від такої взаємодії різняться. Органи влади громад мають за мету: сформувати сталий розвиток через залучені засоби контрольних дій

економічного, екологічного та соціального становища на території; закріпити людські (трудові, кадрові) ресурси у громаді; підвищити рівень привабливості території в інвестиційному просторі та на ринку трудових ресурсів; поліпшити показники конкурентоздатності громади; досягти сталості у наповненні місцевого бюджету. Основою формування соціально-економічних відносин та узгодження соціальних процесів громад є бізнеси на їх території. Першочерговим інтересом діяльності бізнесу є: отримання стабільного та максимальноможливого в умовах воєнного стану прибутку; формування репутаційно привабливого іміджу та інвестиційної привабливості роботодавця для потенційних працівників; зростання попиту на продукцію та послуги. На результати перелічених показників не в останню чергу впливає позитивно привабливий імідж підприємства як суб'єкта господарювання.

Тому різновекторні інтереси сторін взаємодії провокують гносеологічний конфлікт, розв'язання якого потребує використання інструментів управління СВ бізнесу. Мотиваційними складовими підприємництва до СВ є отримання бажаних «вершків» від соціальних інвестицій у розв'язання проблем та завдань території за векторами її зростання та перспективної сталості.

Залучення привабливих умов до вирішення завдань соціально-економічного розвитку території доцільно здійснювати у таких формах:

- надання комунальних земельних ділянок або наявного обладнання в оренду;
- укладання контракту на сервісне управління або гарантійне обслуговування;
- співфінансування інноваційних проєктів;
- тимчасова передача в експлуатацію об'єктів господарювання громади на договірній основі;
- згода про розподіл продукції;
- владно-бізнесове партнерство;
- спільні приватно-комунальні підприємства;

- соціальне партнерство [34].

Мотиваційні заходи щодо СВ бізнесу з боку громади спроможні створити сприятливі умови, що повпливають на формування іміджу ОМС, а саме: пільгове оподаткування за умов активної участі бізнесу у розвитку громади; пільгові умови орендування земельних ділянок, цілісних майнових комплексів; підтримка з місцевого бюджету інвестиційних проєктів; подолання негативних адміністративних перепон; побудова інформаційної комунікаційної платформи для висвітлення і акумулювання соціальних ініціатив.

СВ бізнес має позитивний вплив на мікро- та макросередовище підприємства, на територіальний простір. Бізнес-площини різних середовищ можуть посприяти на різних рівнях:

- мікросередовище: збільшення фінансової ефективності, підвищення майнової вартості підприємства як цілісного майнового комплексу, зменшення операційних фінансових витрат, розширення збутових ринків, зростання обсягів продаж товарів, робіт, продукції, зростання продуктивності праці, підвищення кваліфікаційного рівня персоналу;

- макросередовище: створення доцільних умов для сприяння розквіту бізнес-середовища, налагодження комунікації між бізнес-колами та активною, небайдужою громадськістю, зростання рівня довіри від зацікавлених сторін, зміцнення і позиціонування позитивної репутації, формування досконалого адекватного іміджу та передумов для отримання податкових пільг;

- територіальний аспект: участь бізнесу у формуванні соціальної інфраструктури території, вплив бізнесу на рівень зайнятості (як антогоністу безробіття) в громаді, екологічна відповідальність бізнесів при споживанні природних ресурсів та, у разі необхідності, збереження навколишнього природного ареалу від негативного впливу матеріально-виробничої діяльності, підтримка соціально вразливих верств населення.

Усунення конфлікту інтересів між економічними агентами СВ бізнесу призводить до зростання рівня їх СВ та поліпшення якості життя населення

громади. СВ бізнес поєднує економічні, екологічні і соціальні аспекти у комерційній діяльності, спрямований на одержання максимальних економічних вигод та зацікавлений у зростанні добробуту місцевих громад, дотриманні правил взаємодії соціального підприємництва та економічного розвитку на місцевому рівні [34].

Наявність СВ у функціонуванні бізнесу забезпечує взаємодію ОМС та бізнесу, розташованого в межах громади. Оскільки податки, платежі, збори від підприємництва надходять до місцевих бюджетів, то принципи соціальної культури та СВ бізнесу шляхом співпраці здатні розв'язати завдання соціально-економічного, інформаційного, екологічного оновлення громад. Рівень економічного розвитку території визначає ступінь добробуту суспільного середовища, який корелює з добробутом і успішністю підприємства [34].

Успішна виробничо-господарська діяльність бізнесів території, безумовно, впливає на громаду соціальним ефектом у критеріях робочих місць, обсягів виготовленої продукції, податкових внесків до місцевих бюджетів. Фінансові результати не завжди характеризують рівень СВ. Виміром діяльності бізнесів послуговує річна соціальна звітність. Її формують бізнеси, які дотримуються СВ напрямів функціонування.

Соціальна нефінансова звітність ілюструє дані про діяльність бізнесу за напрямками інвестиційного, соціального, екологічного розвитку. Ці звіти є інформативним інструментом для груп впливу: кредиторів, інвесторів, ОМС, персоналу, акціонерів, споживачів. Є відкритими документами для загального доступу. Оприлюднення даної звітності передбачає знання напрямів діяльності бізнесу, формує репутацію [35] бізнесу. Самоаналіз результатів діяльності бізнесу, на підставі звітів, дозволяють визначитися з напрямом перспективного розвитку.

Аргументом для формування СВ звітів є визначення сильних і слабких сторін діяльності підприємства та усвідомлення ступеня ризиків, їх мінімізація, удосконалення управлінських впливів. В Україні

соціальнозорієнтована звітність бізнесу є новим напрямом роботи. Перебуває у стадії розвитку. Та лише незначна кількість бізнесів оприлюднює соціальну складову діяльності, але більшість дотримується СВ поведінки.

Ключовими ініціативами корпоративної СВ в українських бізнесах [36-39] за економічною, соціальною, екологічною спрямованістю:

- інвестиції у розвиток території, – ремонт, відновлення доріг, стадіонів, майданчиків, парків (соціальна інфраструктура); створення медичних соціальних центрів; оновлення транспортної мережі населених пунктів; впровадження енергоефективних проєктів;

- прозоре ведення бізнесу – дотримання стандартів ведення бізнесу, прозорі закупівлі, запобігання, протидія корупції, корпоративна етика;

- взаємодія, діалог зі стейкхолдерами;

- культурна дипломатія [38; 39];

- участь у культурних проєктах за кордоном. Це дозволяє представити державу в країнах ЄС шляхом ознайомлення з українською спадщиною та сучасною культурою;

- взаємодія з клієнтами – удосконалення процедур діяльності; взаємодія зі співробітниками – об'єктивність і прозорість у розвитку персоналу, кар'єрне зростання та соціальна захищеність (оздоровлення, навчання персоналу), зміцнення корпоративної культури, оздоровлення дітей співробітників;

- взаємодія з місцевими громадами – соціальні та благодійні ініціативи, корпоративне волонтерство: підвищення рівня освіти, допомога дітям, підтримка закладів культури і мистецтва, популяризація здорового способу життя;

- благодійність – реалізація благодійних ініціатив у навчальні, медичні заклади та фонди;

- еко-відповідальність – інвестиції в еко-ініціативи (весняні прибирання, дбайливого ставлення до природи, поширення принципів скорочення викидів у природне середовище);

– управління за міжнародною системою еко-стандартів з відновлення земельних ресурсів.

Та соціальні звіти не показують джерела та обсяги витрат ресурсів на соціальні заходи. Підвищення рівня достовірності оцінювання внеску бізнесу у територію можна досягти через комплексні індекси впливу його діяльності на соціально-економічний ріст, поліпшення екологічного стану, якості життя громадян і інтегрального коефіцієнту впливу СВ окремого бізнесу на розвиток громади [34].

Розраховувати коефіцієнт впливу СВ підприємства на розвиток громади варто за методикою визначення інтегрального коефіцієнта (додаток А).

Аналізу розрахованих за методикою наведеною у додатку А коефіцієнтів може мати різні інтерпретаційні висновки щодо впливу підприємств за економічним, соціальним та екологічним напрямками на розвиток громад у таких варіаціях:

спостерігається економічне зростання (наявні розбіжності) у випадку збільшення коефіцієнта у поточному кінцевому періоді порівняно з базовим за одночасного зменшення коефіцієнта у базовому періоді, який є поточним для наступного розрахунку, порівняно з початковим показником досліджуваного періоду. Відхилення у розрахованих показниках вказують на суттєве зменшення участі досліджуваного бізнесу в економічному розвитку громади з причин суттєвого зниження податкових відрахувань до місцевого бюджету громади;

екологічна ситуація: за умови збільшення індексу можемо стверджувати, що на позитивний результат повпливало оновлення очисних споруд бізнесструктури та дотримання міжнародних стандартів у екологічного управління. Якщо показник значно зменшився, що мова йде про зменшення фінансових донатів на екологічний напрям діяльності підприємства і, як наслідок, громади та вплив загального екорівня виробничих потужностей підприємства;

вплив на якість життя населення: за аналізом показників може бути

виявлено, що ситуація поліпшилася, коли індекс впливу спочатку зріс, а потім відбулося зниження. Зростання реальної середньої заробітної плати не впливає на поліпшення рівня життя громадян.

Значне зростання інтегрального коефіцієнта впливу рівня соціальної відповідальності на розвиток громади можна пояснити потужним періодом функціонування бізнес-структури. Коли ж бачимо зниження індексів впливу на сфери соціальної відповідальності бізнесу у громаді? За умови зменшення за всіма досліджуваними напрямками (екологічним, соціальним та економічним), тоді й інтегральний коефіцієнт впливу буде мати від'ємні значення. У 2019-2021 рр. ця ситуація в Україні гіпотетично може мати прив'язку до зменшенням обсягів діяльності бізнес-структури відповідно до глобалізаційних викликів та світових фінансових, безпекових та інших криз, в даному випадку скорочення обумовлено, наприклад, епідеміологічною ситуацією, пов'язаною з «COVID-19».

Доречно підкреслити, що результати бізнес-структур можуть бути різними. Перший варіант впливу за інтегральними характеристиками: «У загальному підсумку впливу соціальної відповідальності окремого дослідженого бізнесу на розвиток громади було доведено позитивний результат впливу підприємства певної форми власності, що підтверджує зростання коефіцієнтів, з акцентом на визначення найкращого з досліджуваних періодів, наприклад рік». Зменшення коефіцієнта впливу в окремому досліджуваному періоді (році) вказує на коливання, частіше скорочення, масштабів його діяльності.

Таким чином, інтегральний коефіцієнт впливу соціальної відповідальності окремого підприємства, організації на розвиток громади показує зміну масштабів діяльності бізнес-структури за окремими досліджуваними напрямками за період (рік, два, три ... п'ять років тощо). На ефективність й результати роботи впливають: доходи підприємства, які факторують з обсягами випущених та проданих товарів, продукції, послуг; часткою податкових надходжень за рахунок відрахувань бізнес-структур до

місцевого бюджету; ступінь зайнятості населення, рівень безробіття, оплати праці; значення коефіцієнта шкідливих викидів – якщо їх менше, то вищим є значення коефіцієнта, що говорить про ступінь впливу на розвиток громади певного підприємства.

На жаль, сьогодні на теренах України соціальна відповідальність є добровільним інструментом діяльності організації, підприємства, що займається бізнесом, ефективна діяльність якого не тільки підвищує економічну стійкість суб'єкта господарювання, а й впливає на місцеву та регіональну соціальну, екологічну, економічну системи загалом.

На наше переконання, саме бізнес-структури конкретної території, наприклад Полтавської або й іншої області як соціально-економічного регіону, їх показники діяльності та кількість впливають на створення фінансової самодостатності та розвиток громади в економічній пляді регіонального розвитку. Саме бізнес-структури є бенефіціарами робочих місць для населення, що проживає на або маятниково мігрує до певної території, певної базової сукупності податкових надходжень до місцевих бюджетів, від чого залежить економічний, екологічний, соціальний ріст території. В свою чергу, місцевий бізнес має свої економічні вигоди від впливу на соціальну й екологічну сфери громади. Головними критеріями для суб'єкта господарювання за такого співробітництва є обов'язковість та відповідальність. Ось чому соціально відповідальна поведінка бізнес-структур притягує увагу до їх діяльності, асортименту товарів, продукції, послуг, що створює збільшений формат позитивних фінансових результатів.

В умовах реформи з децентралізації вкрай актуальними є питання спроможності та розвитку громад в економічному поступі регіону. Нами з'ясовано, що функціонування соціальноспрямованого бізнес-підприємництва території, особливо на базі соціально-відповідальної поведінки, має значний вплив на показники її зростання. Економічний стан певної території залежить від успішного функціонування бізнесу та його здатності до формування потоків фінансових ресурсів.

2.2. Аналіз системи взаємодії влади і бізнесу

Далі дослідимо механізми відносин влади і бізнесу в Україні. Базуючись на розмірковуваннях С. Брехарі [40, с. 190] розглянемо взаємодію влади та бізнесу як систему інститутів (формальних і неформальних), що діють з метою: представництва інтересів бізнесу у владі і для корегування діяльності бізнес-структур, створення умов для його розвитку.

У системі відносин влада-бізнес задіяно групи формальних інститутів:

1 група – галузеві організації, об'єднання, бізнес-асоціації. Їх мета – представництво інтересів бізнесу у владі.

2 група – державні інститути (наприклад, комісії, комітети у справах підприємництва, контролюючі органи); консультативно-дорадчі органи, створені за ініціативи держави та спрямовані на консультації з бізнесом, експертизу, обговорення законодавчих ініціатив, розробка правил гри економічних агентів (бізнесів) на ринку.

Група неформальних інституцій характерна для тієї чи іншої країни: релігійні переконання, звичаї, моральні цінності, ментальність, історична пам'ять.

Існують інститути, що беруть лише опосередковану участь у процесі представництва інтересів бізнесу, а також здатні чинити опосередкований вплив на інститути влади. Мова йде про благодійні організації, які фінансуються бізнесом і покликані вирішувати соціальні проблеми загальнодержавного рівня. Особливо впливовими подібні благодійні організації є в умовах дефектних демократій, за яких часто-густо публічна співпраця влади та бізнесу зосереджена виключно в соціальній сфері. Влада привертає увагу бізнесу до проблемних соціальнокричущих моментів, а бізнес як власник капіталу, як спонсор, залучається до їх вирішення. За такої взаємодії домовленості про економічні та політичні правила гри залишаються в тіні.

Україна, на думку С. Брехарі [40, с. 192], є прикладом дефектної

демократії – політичного режиму, за якого переважають неформальні механізми взаємодії влади і бізнесу.

На думку експертів фонду Бертельсман, основним «дефектом» української демократії є незбалансованість гілок влади, перманентний конфлікт навколо конституційних повноважень, а також непоодинокі випадки прийняття політичних рішень на основі неформальних домовленостей владних еліт [41].

Незважаючи на формування в Україні інституціонального каркасу системи взаємодії влади і бізнесу, неформальні практики взаємовідносин залишаються актуальними.

За версією Національного агентства з питань запобігання корупції Україна займає 33 місце з 100 можливих за рівнем сприйняття корупції (табл. 2.1, табл. 2.2).

Таблиця 2.1

Порівняльний аналіз України з країнами-світовими лідерами (за рівнем економічного розвитку) за рівнем співвідношення економічного, соціального, культурного розвитку країн, та стану корупції, 2021 р.

Назва країни	Середній дохід громадян на місяць, \$	Рівень ВВП \$ на душу населення	Рівень освіченості громадян (з 15 років уміють читати), % в загальній чисельності населення	Кількість кінотеатрів, шт.	Рівень корупції ІСК, оцінка місце в рейтингу
Україна	195	4835,57	99,7	120	33
США	2904	70248,63	99,0	4662	69
Китай	1300	12556,33	95,1	82248	45

Виходячи з даних табл. 2.1, за економічними показниками відносно рівня корупції найкращими є США з величезним відривом у середніх доходах громадян та рівні ВВП на душу населення. Вибірка є недостатньо великою щоб робити висновок щодо впливу корупції на економічний рівень країни, але виходячи з досліджень міжнародних компаній існує залежність (додаток Б).

За індексом сприйняття корупції, найбільш корумпованою з наведених у табл. 2.2 країною є Україна, адже в неї найменша кількість балів (33), далі за

балами сприйняття корупції стає Польща та Португалія.

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз країн за рівнем співвідношення економічного, соціального, культурного розвитку країн та стану корупції, 2022 р.

Показники	Україна	Польща	Португалія
Індекс сприйняття корупції, місце в рейтингу	116	45	33
Індекс сприйняття корупції, бали	33	55	62
Мінімальна заробітна плата, \$	185,92	750,29	767,29
Рівень безробіття, %	21,1	2,8	6,7
Рівень ВВП на душу населення, \$	3900,5	16705,0	22113,0
Рівень освіченості громадян, %	99,7	99,7	95,4
Кількість кінотеатрів	191	300	544
Забезпеченість бібліотеками населення, шт.	40000	9567	x

Порівнюючи країни відносно індексу сприйняття корупції та мінімальної заробітної плати, можна зробити висновок, що в більш корумпованих країнах розмір мін заробітної плати найменший (Україна – 185,92 \$). Рівень ВВП на душу населення є показником рівня економічної активності та якості життя населення. ВВП на душу населення є ключовим показником для розуміння рівня економіки країни, найменший спостерігається в Україні (3900,5 \$), найбільший в Португалії. Рівень освіченості в країнах знаходиться майже на одному рівні, тож стан корупції майже не впливає на рівень корупції в країні. За рівнем культурного розвитку, найбільше кінотеатрів у Португалії, найменше в Україні. Тож, можна зробити висновок, що чим більше корупційних правопорушень в країні, тим гірший стан економіки та рівень життя населення.

Співпраця влади і бізнесу в соціальній сфері, коли влада зосереджується переважно на проблемних моментах соціального забезпечення суспільства, а бізнес береться за їх розв'язання, може викликати сумнівні питання з приводу прозорості і відкритості взаємовідносин влади і бізнесу. Телеуш С. переконаний, що влада і бізнес, виводячи до публічної площини співпрацю на соціальній ниві, домовленості про правила економічної, політичної взаємодії залишаються не відомими громадськості [42].

Канал представництва бізнес-інтересів для активного користування

асоціаціями бізнесу – це громадські ради, утворені при Кабінеті Міністрів України, місцевих і центральних органах виконавчої влади для громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, забезпечення прозорості їх діяльності.

Розглядаючи процес взаємодії влади і бізнесу в рамках комунікаційної парадигми, то найбільш вдало суттєві риси та внутрішні зв'язки механізму взаємодії варто описати за допомогою комунікаційної моделі Лассуелла (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Модель Лассуелла для взаємодії влади та великого бізнесу в умовах дефектної демократії України, 2022 р.

Дефектна демократія	хто	галузеві організації бізнесу. окремі підприємства, фінансово-промислові групи
	що	інтереси галузі (у разі взаємодії, обумовленої опосередковано інститутами); інтереси окремих підприємств, фінансово-промислових груп (у разі індивідуального лобіювання)
	кому	органи влади, ОМС, окремі держслужбовці, посадові особи ОМС
	канали	домінують неформальні практики і канали взаємодії
	ефект	отримання преференцій

Дерело: уточнено автором на основі [40, с. 196]

Реалізація концепції сталого розвитку громади є складним, довготривалим процесом, тому втілення в життя цієї мети потрібно визначити перелік суб'єктів стратегічного управління та функцій, їм притаманних. Досягати цілей сталого розвитку заскладно лише діями та рішеннями ОМС, місцевої влади. Тому зміни, спрямовані на забезпечення сталого розвитку громади можна реалізувати на основі концентрації зусиль суб'єктів стратегічного управління: ОМС, бізнесу та громадськості. Оскільки їх співпраця дозволить краще вивчити проблеми, що турбують жителів територіальної громади у екологічній, соціальній, економічній сферах життєдіяльності, а спільне формування ідей та креативне мислення учасників даного управлінського процесу допоможе віднайти ефективні та раціональні шляхи їх вирішення.

ОМС варто лідирувати у забезпеченні сталого розвитку громади. Адже вони мають формувати і реалізовувати заходи місцевої політики, спрямованої на збалансований соціо-еколого-економічного розвитку населеного пункту, встановлювати в межах громад принципи соціальної справедливості; реалізовувати конкурентні переваги населеного пункту забезпечувати екологічнобезпечне та ефективне існування економіки. Для реалізації завдань варто використовувати низку методів управління. За допомогою адміністративних методів ОМС можуть удосконалювати локальну правову базу, що регламентуватиме розвиток населеного пункту на принципах сталості (прийняття актів локального характеру, що регулюють питання планування і забудови населених пунктів, реформування соціальної політики, землекористування, охорони навколишнього середовища, діяльності ОМС у сфері забезпечення сталості).

Економічні методи використовують ОМС для забезпечення збалансованого, цільового, раціонального та ефективного використання місцевого бюджету.

Соціально-психологічні методи ОМС – для стимулювання розвитку людського капіталу та соціальної інфраструктури, формування збалансованого ринку праці, покращення демографічного середовища, активізації діалогу з громадськістю (наприклад, удосконалення інформування громадськістю по змісту сталого розвитку, проведення громадських слухань, цілей стратегій розвитку населених пунктів для залучення громадян до процесу стратегічного управління розвитком населеного пункту).

Бізнесу (як представники підприємницьких структур) за можливості доцільно фінансувати проекти забезпечення сталого розвитку населеного пункту (бо стратегія розвитку населеного пункту та програми її реалізації доцільно фінансувати не тільки з місцевого бюджету та трансфертів з державного бюджету, а також за рахунок коштів бізнес-структур, що є спонсорами, меценатами). Представники бізнесу мають ефективно «споживати» природні ресурси населеного пункту, застосовувати очисні

споруди, перероблювати відходи, активно впроваджувати новачії, необхідні для створення екологічно- та соціально- ефективного виробництва, збільшувати конкурентоздатність бізнесів і населеного пункту.

Громадськість як суб'єкт управління розвитком населеного пункту, до складу якого долучаємо представників професійних спілок, громадських організацій, медіа, політичних партій, молоді, науковців та усіх зацікавлених жителів. Представники громадськості повинні впроваджувати концепцію сталого розвитку, приймати участь у проєктах, спрямованих на забезпечення сталого розвитку населених пунктів, сприяти підвищенню конкурентоздатності населеного пункту [43].

Висновки до розділу 2

За результатами аналізу та визначення коефіцієнтів може бути отримано індекси впливу соціальної відповідальності:

- економічний розвиток громади: Зростання індексу вказує на збільшення відрахувань підприємства до місцевого бюджету за аналізований період; екологічна ситуація: показники відсутні через те, що організація є природоохоронною і не має відходів своєї діяльності, які завдають шкоди навколишньому середовищу;

- вплив на рівень життя населення громади: Коли відбулося зростання інтегрального коефіцієнта впливу соціальної відповідальності підприємства, що є позитивним для розвитку громади.

Суб'єкти стратегічного управління відповідальні за функції, які виконує громада, населений пункт як сукупність структурних елементів. Так ОМС регулюють основний функціонал населеного пункту, а представники бізнесуструктур та громадськості координують дії з ОМС щодо контролю за результативним виконанням цих функцій.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА БІЗНЕСУ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

3.1. Шляхи розвитку комунікативної компетентності персоналу органів місцевого самоврядування

Комунікаційні взаємодії в ОМС мають свою специфіку, яка проявляється в дусі приналежності до організації, субординації посадовців ОМС, держслужбовців як професійної групи, характер виконуваної роботи якої залежить від характеру суспільних відносин.

Однією з умов ефективної професійної діяльності в ОМС є розвинена комунікативна культура, що являє собою систему цінностей і норм поведінки посадовців ОМС, держслужбовців, які формуються під впливом різноманітних факторів. В ОМС наявний кадровий голод фахівців з різних сфер гуманітарних наук, насамперед не вистачає знань в галузі конфліктології, теорії і практики ділового спілкування, психології [44].

Наявні суттєві проблеми у системі відтворення погоджувальних комунікативних зв'язків і відносин. Тому нагальним є питання підвищення рівня компетентності і професіоналізму посадовців ОМС, держслужбовців за одночасного створення комплексу необхідних умов для залучення до працевлаштування фахівців, які мають високі морально-етичні якості.

Як наголошує у своїй науковій праці Л.В. Литвинова, розглядаючи питання комунікативної діяльності ОМС, насамперед необхідно наголосити, що фундаментом будь-якого ОМС та її головним надбанням є персонал. Це переконливо доводить те, що трудові ресурси є найціннішим та першорядними для ОМС, а заради максимально ефективного використання цього ресурсного потенціалу, варто створити гідні умови для найбільш повної продуктивності як посадовців ОМС, так і держслужбовців та їх інтенсивного розвитку [45].

Для прогресу комунікативної культури процес зростання морально-етичного і освітнього рівнів персоналу ОМС повинен вдало поєднуватися з обґрунтованою, виваженою кадровою політикою, а також з доречно функціонуючою системою управління [46].

Формування комунікативної культури в ОМС коректно розглядати за системного підходу, що передбачає обов'язкову забезпеченість всіма елементами системи управління персоналом: підбір, відбір, адаптація, мотивація, оцінка, управління кар'єрою. Голові ОМС важливо розпоряджатися певним особистісно-професійним потенціалом, що дозволив би йому в процесі його застосунку стати власником високого рівня комунікативної культури, мати навички активного слухання і розуміння, володіти мистецтвом коректного поставлення запитань і вмінь формулювати точні професійні відповіді, навички переконувати, створювати робочу атмосферу невимушеності і довіри, вибудувати чіткий психологічний підхід до кожного підлеглого чи відвідувача [47].

Разом з тим, професійно-особистісний потенціал за основу має сукупність компетентностей, потрібних для розвитку культури спілкування, надбання соціального капіталу, до яких варто включити: навички та вміння запобігати конфліктним ситуаціям за умови командної діяльності, і особливо в складних (надзвичайних, стресових) ситуаціях; вміння переконувати, відстоювати власну точку зору і впливати на оточуючих; здатність концентрації зусиль на особливо значимих, невідкладних і важливих ситуаціях.

До основних технік, які дозволяють «прокачати» практичні комунікативні навички у посадовців ОМС, держслужбовців, можна віднести:

- проведення навчальних особистих тренувань (тренінгів, майстер-класів, коуч-сесій) з відпрацювання аргументації доказів під час дискусії;
- участь у розборі, оцінці конкретної комунікаційної ситуації, тобто в критичному аналізі;
- проведення самостережень за власною поведінкою за різних

ситуацій міжособистісної взаємодії;

- участь у публічних виступах перед аудиторією колег, під час нарад, зборів, засідань та інших заходів;
- проведення аутогенних (самонавіювальних) тренувань для підвищення рівня довіри до власної особистості і підвищення впевненості у власних силах;
- активна участь у соціально-психологічних тренінгах з метою коригування недоліків утрудненого спілкування (взаємодії) за умови вироблення, прийняття і реалізації колективних (командних) управлінських рішень [45].

Комунікативні тренінги варто відвідувати з метою навчання досконалому вибудовуванню процесу спілкування, вдосконалення певних особистісних якостей, потрібних для здійснення ефективної взаємодії (співпраці).

Проводити тренінги варто у формі міні-лекцій, дискусій, ділових та рольових ігор, спеціальних ігрових вправ. Для максимального досягнення позитивного результату доцільно поєднувати ці форми.

Результати тренінгу можуть відіграти значну роль для ОМС в цілому, бо мають іноді недооцінене практичне значення.

Сумлінні посадовці ОМС, держслужбовці як учасники тренінгу з набуття комунікаційної компетентності можуть досягти таких результатів:

- підвищення успішності в налагодженні як особистісних, так і професійних контактів;
- напрацювання свідомого ставлення до інструментів, механізмів, функцій процесу та етапів налагодження робочих контактів;
- відпрацювання навичок ведення розмови та активного слухання [48].

Вважаємо, що запровадження проведення комунікативних тренінгів для працівників ОМС є хорошим способом розвитку їх комунікативної компетентності (додаток В).

Ще одним сучасним та потужним методом розвитку комунікативних

навичок посадовців ОМС, держслужбовців, що досить поширений в країнах ЄС, а нині продовжує поширення і у нас, є коучинг. Розглянемо сутність коучингу як методу.

Засновником і популяризатором коучингу як методу психологічної взаємодії вважають викладача Гарвардського університету, за сумісництвом тренера з тенісу – Т. Голві, згідно переконань якого, коучинг є методикою розкриття потенціалу особистості для максимізації особистої ефективності та продуктивності [49].

Коучинг за своїми техніками та інструментами трохи схожий на тренінги та консультування, однак різниться тим, що коуч шукає вирішення проблеми разом з клієнтом, на кшталт психотерапевта, який спочатку уважно вислухає, а потім допоможе самостійно віднайти найбільш підходяще рішення.

Науковці виділяють три рівні коучингу: коучинг розвитку; трансформаційний коучинг, поведінковий коучинг [49].

Як спосіб удосконалення комунікативних компетентностей переважно застосовують методики поведінкового коучингу, який спрямований на зміни моделі поведінки. Зміна моделі поведінки досягається у спосіб засвоєння нових стратегій поведінки та навичок, вмінь, таких як, наприклад: активне слухання, встановлення контакту та взаємодії, публічні виступи, делегування повноважень.

Коучинг-сесія може відбуватися в індивідуальній формі, або ж колективно. Формат проведення застосовують: очний, дистанційний або змішаний – поєднання перших двох форматів. Це дозволяє зробити вибір максимально зручного способу його проведення. В бізнес-структурах приватної форми власності протягом останньої п'ятирічки все активніше долучають персонал до участі в різноманітного типу тренінгів, консультацій чи коучингів, семінарів для розкриття потенціалу персоналу на користь організації. Стосовно ж ОМС, на жаль, така тенденція спостерігається меншою мірою. Маємо надію привернення уваги і розуміння необхідності керівників

ОМС у найближчій перспективі, особливо щодо психологічно виважених комунікацій, бо наше суспільство, перебуваючи в умовах перманентної тривоги через війну, розвитку комунікативної компетентності для налагодження успішної, дієвої, виваженої, професійної, транспарентної інформаційно-комунікаційної взаємодії з бізнесом і громадськістю.

З метою побудови ефективного діалогу малого і середнього бізнесу з місцевою владою (ОМС) для співпраці у напрямку покращення економічного розвитку Полтавського регіону у листопаді 2021 р. у межах проекту «Школа лобізму» СУП – Спілки українських підприємців, за партнерства СІРЕ - Центру міжнародного приватного підприємництва відбувся навчальний тренінг для представників ОМС, зокрема Миргородської міської ради.

Ключові теми [50]:

підвищення підприємницької активності та залучення бізнесу до формування і реалізації економічної стратегії розвитку Полтавського регіону;

підвищення підприємницької активності та залучення бізнесу до формування і реалізації економічної стратегії розвитку регіону;

удосконалення «правил гри» зрозумілою для підприємців мовою;

порядок денний від малого і середнього бізнесу у Полтавському регіоні;

комунікаційні інструменти взаємодії місцевої влади та бізнесу;

підвищення залученості місцевого бізнесу в процеси економічного розвитку регіону.

Полтавська асоціація бізнесу також виступила в ролі партнера цього проекту на Полтавщині.

Також важливе значення у практичній діяльності ОМС має не тільки розуміння, а і дотримання дієвих рекомендацій з метою запобігання конфліктних ситуацій в процесі спілкування посадовців ОМС, держслужбовців серед колег, так і з населенням громади. До найбільш вдалих, на нашу думку, рекомендацій належать:

- формування у посадовця ОМС, держслужбовця звички терпимого, а іноді, зацікавленого ставлення до протилежної до особистої думки з певного

питання; свідоме і цілеспрямоване стримування негативних емоцій, що можуть виникнути в бік колег (населення, відвідувачів, представників бізнесу) в складних, багатокомпонентних, неоднозначних ситуаціях спілкування;

- відмова від звички застосовувати категоричні і жорсткі оціночні судження;
- вміння виокремити у співрозмовника позитивні риси, прагнення, ставлення до подій або людей заради того, щоб потім через це позитивне ставлення впливати на нього.

3.2. Удосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу: неокорпоративізм і цифрова трансформація

Зміна вектору взаємовідносин ОМС та бізнесу є важливим чинником цифрової трансформації публічного сектору суспільства у приватному партнерстві. Приватний сектор випереджає ОМС у застосуванні цифрових технологій. Тому актуальною є задача привернути увагу до напрямків застосунку цифрових технологій для взаємодії ОМС та бізнесу. Якщо центральні урядові органи мають, починаючи з 2018 р., достатні ресурси та пророблені стратегії цифрового розвитку, то на рівні ОМС існує ризиковане припущення щодо відставання темпів цифровізації від темпів намічених державною політикою цифровізації. Це може уповільнити розбудову цифрової економіки і, тоді ризикуємо отримати ще більший розрив у показниках економічного розвитку проти світових лідерів (див. табл. 2.1, 2.2). Важливо нівелювати цей ризик і спромогтися, щоб зміни, пов'язані з цифровізацією, спонукали якісне зростання діяльності місцевої влади, ОМС, яке було б прийнятно для бізнесу і громадян.

Цифрова трансформація, вже на перших етапах запровадження, вплинула на всі сфери суспільного життя, ОМС та бізнесу, прийшло розуміння необхідності внесення змін до змісту всюдисущої системи управління

територіями [56]. Це стосується підвищення якості роботи ОМС, а саме: обмеження необґрунтованого втручання в діяльність бізнес-структур та підвищення ефективності місцевого управління. Це потребує змін як поодиноких процедур управління, так і певних функцій ОМС.

При дослідженні бізнесу як учасника взаємодії з ОМС виникають об'єктивні проблеми, пов'язані з обмеженою розробкою даного питання у вітчизняній науці. Разом з тим робляться спроби дослідження процесів становлення системи місцевого самоврядування за політичної участі бізнесу [52].

Відчувається недостатність наукових розвідок, в яких бізнес аналізується з боку науки публічного управління. У дослідженнях передусім предметом аналізу стають дії вищого керівництва великих корпорацій, фінансово-промислових груп і акціонерів. На сучасному етапі в умовах цифрової трансформації, неокорпоративізму, який посилив протиріччя участі бізнесу в управлінні громадою, та децентралізації влади, увагу зосереджують питання аналізу проблем становлення цифрової економіки, у тому числі взаємодії ОМС та бізнесу, політико-правових відносин, у яких протекціоністська політика піддається переосмисленню. До таких досліджень можна віднести роботи Квітки С. [54], Шпекторенко І. [61], Карпенко О. [51], Schou, J., Pors, S. [63]. Наявна змістовна наповненість та кількість проведених наукових досліджень ще не дали позитивної відповіді на питання, що виникають у зв'язку з формуванням нової системи взаємодії ОМС та бізнесу, що діє як підсумок цифрової політичної та економічної трансформації на рівні ОМС.

За даними Організації Економічного Співробітництва та Розвитку існує безпосередній зв'язок між результатами цифрової трансформації і параметрами якості роботи державної і місцевої влади: індексом контролю корупції, індексом результативності уряду, індексом Doing Business. Виявлено взаємообумовленість між цифровим розвитком адміністративних послуг і рівнем ефективності місцевих надходжень та видатків [62]. Цифровізація

роботи ОМС асоціюється з підвищенням якості адміністративних послуг.

У зарубіжній практиці цифрова трансформація не обмежується змінами у наданні адміністративних послуг. Важливими є потенційні можливості сучасних цифрових технологій для нормотворчості, трансформації вироблення політики і адміністрування доходів, наглядово-контрольної діяльності, управління майном громад. При цьому цифрові технології слугують плануванню і моніторингу, для оцінки результатів діяльності ОМС.

Відзначимо напрямок «освоєння» ОМС принципів, процедур та механізмів цифрового управління. Зокрема використання «великих даних» дозволяє одержувати інформацію про досягнуті результати у режимі наближеному до реального часу; штучний інтелект не обмежений засвоєнням низки показників і опрацьовує тисячі параметрів та обирає оптимальні, в тому числі управлінські, рішення.

Є й інші переваги: технології розподіленого реєстру виключають можливість викривлення даних про досягнуті результати.

Сучасна політика цифровізації в Україні не цілком враховує переваги використання цифрових технологій для удосконалення роботи ОМС. Прийнята у 2018 р. Концепція цифрового розвитку України обходить питання стратегічного планування цифровізації громад. Відсутня "дорожня карта" спільних дій з бізнесом, як найбільш зацікавленим стейкхолдером цифрових трансформацій. Термін чинності Концепції закінчився у 2020 р. [60]. Аналіз світового досвіду цифрової взаємодії ОМС та бізнесу доводить необхідність передбачення в стратегії цифрової трансформації для ОМС блоку завдань і заходів з цифровізації місцевого управління:

- перехід від відповідальності ОМС за звітування про досягнуті результати до відповідальності ОМС за розміщення відкритих даних про результати діяльності, що формуються автоматично на єдиній цифровій платформі ОМС. Прийняття рішень ОМС має бути на основі цих даних;

- розширення використання «великих даних» для цілей місцевої економічної політики, формування офіційних статистичних даних, аудиту

результативності бюджетних витрат, адміністрування доходів з урахуванням пропозицій бізнес-асоціацій;

- розширення методів оцінки результативності ОМС: перехід від бінарної оцінки до застосування предикативної аналітики, і аналітичних методів, вибіркового контрольованого перевірок, прив'язаних до технологій штучного інтелекту;

- використання цифрових технологій для оптимізації бюджетних витрат: розрахунок трансакційних витрат і оцінка їх економії за рахунок цифровізації.

Реалізація наведених пропозицій усуне технологічні, кадрові, організаційні і правові обмеження цифровізації взаємодії ОМС та бізнесу.

Ще одним напрямком взаємодії ОМС та бізнесу є безпосередня участь представників бізнесу у роботі місцевих рад у якості депутатів. З початком муніципальної реформи значно зросла частка місцевих бюджетів у бюджеті країни. Це обумовило зацікавленість бізнесу у приєднанні до представницьких ОМС і пошуку шляхів взаємовигідної комунікації з місцевою владою.

Результати місцевих виборів восьмого скликання показали, що суттєво збільшується частка місцевих депутатів, які є приватними підприємцями або фізичними особами підприємцями. Особливо це можна спостерігати у великих містах, але подібна ситуація може характеризувати і невеликі громади. Наприклад, за результатами місцевих виборів 2020 р. до Полтавської міської ради обрано 17 представників бізнесу, в тому числі 9 приватних підприємців / фізичні особи підприємці, що складає 42,5 % і 22,5 % (додаток Д) [65].

На міських виборах значно менше проявів має адміністративний ресурс. Натомість посилились фінансово-промислові впливи, бізнес-комерційні ресурси. Фінансово-промисловий ресурс є традиційним на виборах. Бізнес-комерційний інтерес – нещодавно у виборчому процесі. Пов'язаний з приватизацією і підвищенням політико-економічної ролі приватного сектору [59]. Роль бізнесу в здійсненні місцевого самоврядування зростає. Зміна ролі бізнесу набула актуальності через долучення України до глобалізаційних

зсувів та «коронації» транснаціональних економічних бізнесів. Перед владою постало завдання реалізації цифрової економічної політики і визначення реальних правил гри. Це стало допоміжним фактором реалізації за принципом субсидіарності муніципальної реформи [53].

Аналіз взаємодії ОМС та бізнесу продовжується, напрацьовані у світі теоретико-методологічні підходи можуть стати у нагоді для подальших досліджень вітчизняних особливостей цього явища. Мова йде про неокорпоративістську концепцію, як найбільш природну, адаптивну для України [55].

Дуже важко віділити владну діяльність на місцевому рівні від діяльності бізнес-структур порівняно з підприємницькою практикою олігархічних кланів від середнього та малого бізнесів. Вони існують у різних часових вимірах, обумовлених місцевою владою. На рівні громад необхідна розробки і реалізації заходів з упорядкування та гармонізації системи відносин ОМС та бізнесу [52].

Важливою для управлінської архітектури є проблема становлення громадянського суспільства як механізму запобігання соціально- економічних і політичних конфліктів. На нашу думку, можна вивести формулу взаємодії: активна цифровізація плюс муніципальна реформа помножені на процес становлення громадянського суспільства дорівнює електоральні уподобання виборців і дорівнює сформуваній депутатського корпусу ОМС.

Громадянське суспільство являє собою структуровану частину соціуму, яка, пов'язана із приватною формою власності, іманентно здатна генерувати власну багатовимірність ефективні способи подолання деструкцій функціонування, природних для ліберального суспільства

Умови капіталізації українського бізнесу:

налагодження партнерських відносин і ведення конструктивного діалогу між ОМС та бізнесом в умовах цифрової трансформації;

розвиток інституційних механізмів громадянського суспільства;

Постулат неокорпоративістської моделі: соціальна орієнтація та

організаційна конкурентна культура, а не конфронтацію, бажано обрати за ідейну основу самоорганізації ділового співтовариства і порозуміння з владою.

Перехід до цифрового суспільства трансформує політичні інститути і місцеве управління. Цифрові платформи та процеси, що забезпечують цифрову взаємодію ОМС, бізнесу та інститутів громадянського суспільства, отримали найменування концепція *цифрове врядування* [51]. Згідно якої вся система органів публічної влади функціонує за допомогою цифрових технологій як єдина сервісна організація для надання послуг бізнесу та населенню. Публічна діяльність обумовлюється відкритістю, інформаційною прозорістю та доступністю для всіх користувачів.

На рівні ОМС важливий принцип зворотного зв'язку, якості та швидкості надання адміністративних послуг за допомогою мережі Інтернет. Це підвищить якість надання адміністративних послуг населенню, ефективність функціонування ОМС. Тому *цифрове врядування* є спеціалізованою комплексною системою взаємодії органів публічного управління з бізнесом та інститутами громадянського суспільства за руку з цифровими технологіями.

В Україні втілення *концепції цифрового врядування* йде поруч із потребою реформувати систему публічного управління. Реалізація на практиці концепції *цифрового уряду* вимагає еманации адміністративних механізмів з використанням штучного інтелекту для зростання оперативності та ефективності місцевих управлінських рішень; скорочення витрат на утримання адміністративного апарату, підвищення результативності депутатів і посадовців ОМС, зростання ефективності у питаннях боротьби, запобігання корупції.

Висновки до розділу 3

Таким чином, ефективна комунікативна культура, побудована на законних принципах запобігання корупції, в ОМС може стати запобіжником

розвитку конфліктних ситуацій. Її формування залежить від комплексу (системи) фактів, серед яких основними є: професіоналізм керівництва і фахівців, сформована дієва і мотивуюча до продуктивності система управління персоналом, рівень комунікативної компетентності посадовців ОМС, держслужбовців, можливість поповнення колективу грамотним і висококультурним персоналом з професійно прийнятними морально-етичними уявленнями.

«Діджиталізація» влади передбачає зміни в напрямку спрощення взаємодії ОМС та бізнесу, не демонструє здатність вирішити проблем неефективних дій публічної влади.

«Цифровізація» для бізнесу – ключ до виживання, драйвер конкурентоздатності і прибутковості.

Для ОМС роль цифрової трансформації поки що розмита. Для ОМС впровадження цифрових технологій не є достатньо природним порівняно з бізнес-структурами. Адміністративні витрати не впливають на конкурентні переваги ОМС, а неефективність ІТ-сервісів ОМС не веде їх до банкрутства.

ВИСНОВКИ

Аналіз взаємодії ОМС та бізнесу можливість сформулювати такі висновки:

В Україні ще остаточно не сформувався інституційний каркас для створення передумов для формалізації взаємин ОМС та бізнесу, також подальшого формування потребує інститут морально-етичних і правових норм, які сприяли б прозорій, відкритій, транспарентній участі бізнес-еліти в політичних рішеннях, що суттєво впливають на економічний, безпековий сенс існування держави в умовах воєнного стану. Тому відносини влади і бізнесу вимагають виваженої правової регламентації, чому посприят прийнятий Закон «Про запобігання корупції в Україні», норми якого дозволяють у правовому полі мінімізувати виникнення конфлікту інтересів, запобігти корупції. Дотримання вимог даного закону сприяє створенню рівних умов для ведення бізнесу не залежно від його розміру.

Ефективні механізми взаємодії влади і бізнесу в Україні присутні, та держава не є модератором цих механізмів. Ефективно діють механізми, правова регламентація яких надійшла ззовні і обумовлені членством України у Світовій організації торгівлі. Вони стосуються взаємодії влади і бізнесу у сфері захисту інтересів вітчизняних виробників аграрної та іншої продукції на зовнішніх ринках.

З початком реформи з децентралізації активізувався процес становлення функціональної системи представництва бізнесу в ОМС. Помітні обережні тенденції посилення відкритості та прозорості бізнесу перед громадськістю, що сприяє легітимації бізнесу та підвищенню інвестиційної привабливості громад [58].

Стратегія розвитку країни у процесі цифрової трансформації: сформувати систему вчасної перебудови і збалансованого розвитку відповідно світових тенденцій. Приватні підприємці є підґрунтям національного громадянського суспільства.

Сучасна тенденція – необхідність нових партнерських відносин та інститутів, здатних діяти на основі цифрових технологій та протоколів.

Проблема суспільної згоди тісно пов'язана з некорпоративними механізмами самоорганізації суспільства, які засновані на неформальних структурах, соціальних мережах, процесах, що нівелюють межі приватного і публічного. Соціальне управління є колективною дією просування колективних цілей. Тож поширення цифрових комунікацій за обрій публічного управління та великих бізнес-структур повинно надати доступ до співуправління ширшим групам інтересів, що гіпотетично мають демократичний потенціал і проявляють себе у громадах.

Цифровізація економіки, суспільства, за сучасної концепції неокорпоративізму, має призвести до змін в організації роботи ОМС на основі цифрових технологій і алгоритмів. Реалізуючи амплуа адаптації до оновлених умов діяльності на базі задоволення потреб бізнесу та очікувань користувачів послуг і сервісів. Без комплексної цифрової трансформації процесів публічного управління, без трансформації роботи апарату органів публічної влади організаційна, управлінська, фінансова, економічна віддачі від цифровізації залишаться фантазією.